

Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, Καινοτομία και Οικονομία

Τόμ. 1 (2016)

Πρακτικά Πρώτου Πανελληνίου Συνεδρίου

**Η Αναγκαιότητα της Δια Βίου Μάθησης στο
Μείζον Φαινόμενο της Μετανάστευσης και τα
Κίνητρα που Ωθούν τους Μετανάστες στη
Συμμετοχή τους σε Προγράμματα Εκπαίδευσης
Ενηλίκων**

Θωμάϊτσα Θεοδωρακοπούλου, Γεράσιμος Ρεντίφης

doi: [10.12681/elrie.803](https://doi.org/10.12681/elrie.803)

Η Αναγκαιότητα της Δια Βίου Μάθησης στο Μείζον Φαινόμενο της Μετανάστευσης και τα Κίνητρα που Ωθούν τους Μετανάστες στη Συμμετοχή τους σε Προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Θωμάιτσα Θεοδωρακοπούλου¹, Γεράσιμος Ρεντίφης²

t.thomaitsa@yahoo.com, Gerasimosrentifis@yahoo.gr

Περίληψη

Το μεταναστευτικό φαινόμενο λαμβάνει ένα τεράστιο μέρος σε πολλούς τομείς κάθε κοινωνίας καθώς είναι πολυδιάστατο και πολυεπίπεδο. Είναι ένα φαινόμενο εγγενές της ανθρώπινης εξέλιξης, αρκετά πολύπλοκο και αποτελεί μέρος της κοινωνίας, της οικονομίας, της πολιτικής και του πολιτισμού κάθε λαού και κράτους. Είναι αναμφισβήτητο στις μέρες μας ότι ραγδαίες εξελίξεις στο μεταναστευτικό θέμα έχουν εγείρει ένα μείζον κοινωνικό φαινόμενο, η αντιμετώπιση του οποίου είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων. Η Δια Βίου Μάθηση μπορεί να αναλάβει να παίξει ένα σημαντικό ρόλο ώστε οι μετανάστες εφόσον έχουν εισέλθει στη χώρα μας να ενταχθούν κατά τον πιο δυνατό ανώδυνο τρόπο και να προοδεύσουν στην αγορά εργασίας, μια διαδικασία που σχετίζεται με τις ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η Διά Βίου Μάθηση προϋποθέτει σεβασμό στη διαφορετικότητα του άλλου και επιδεικνύει την αποδοχή του τόσο ως προς την καταγωγή, τις φυλετικές διαφορές, στις αξίες, στις πεποιθήσεις και στις δεξιότητες. Στη συγκεκριμένη εισήγηση θα εστιάσουμε στα κίνητρα που ωθούν τους μετανάστες να συμμετέχουν στα προγράμματα της εκπαίδευσης ενηλίκων. Οι ανάγκες και τα κίνητρα καθορίζονται βάσει των χαρακτηριστικών μιας ομάδας, αποτελούν ένα εξέχον ζήτημα στο σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος / ομάδας για ενήλικες. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των κοινωνικά ευπαθών ομάδων, ατομικούς παράγοντες (βιώματα, προσωπικές εμπειρίες, υποχρεώσεις, προσδοκίες, προσωπικότητα), εκπαιδευτικούς (αποτυχία στο σχολείο, πρόωγη εγκατάλειψη, αρνητική στάση προς τη μάθηση), κοινωνικούς (συναναστροφές, εκτόνωση, δημιουργία κοινωνικών σχέσεων), εργασιακούς παράγοντες (προκαταλήψεις, θέσεις εργασίας, κοινωνική πολιτική, πόροι). Συνεπώς καθίσταται αδήριτη ανάγκη στις μέρες μας ο σχεδιασμός και η υλοποίηση από κρατικούς ή μη φορείς προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων που θα απευθύνονται στην κοινωνικά εύαλωτη ομάδα των μεταναστών.

Λέξεις Κλειδιά: μετανάστες, διά βίου μάθηση, εκπαίδευση.

Abstract

The migratory phenomenon takes a huge part in many sectors of any society as it is multifaceted and multilayered. It is a phenomenon inherent in human evolution, quite complex and is part of society, economy, politics and culture of each nation and state. It is undeniable today that rapid developments in the migration issue has raised a major social phenomenon, the treatment of which is resultant of many factors. The lifelong learning education can play an important role that immigrants if they enter our country to join in the most painless way possible and progress in the labor market, a process associated with inequality and social exclusion. The Lifelong Learning requires respect for diversity and the other demonstrates the acceptance of both the origin, racial differences, values, beliefs and skills. In this paper we will focus on the incentives that push migrants to participate in the programs of adult education. The needs and motives are determined based on a group characteristic, are a prominent issue in the design and implementation of a training program / group for adults. The needs and motives are determined based on a group characteristic, are a prominent issue in the design and implementation of a training program / group for adults. The educational needs of socially vulnerable groups, individual factors (experiences, personal experiences, obligations, expectations, personality), educational (school failure, dropout, negative attitudes towards learning), social (interactions, expansion, creation of social relations) labor factors (biases, employment, social policy, resources). It becomes imperative nowadays the design and implementation of state actors or adult education programs targeting socially vulnerable group of migrants.

Key words: immigrants, lifelong learning education, education.

1. Εισαγωγή

Η Διά Βίου Μάθηση αποτελεί αναμφισβήτητα αναγκαιότητα για όλους τους ενήλικες τόσο του γενικού πληθυσμού, όσο και ειδικών κατηγοριών ενηλίκων που ανήκουν σε κοινωνικά ευάλωτες κοινωνικά ομάδες όπως είναι οι μετανάστες.

Οι πρώτες δραστηριότητες εκπαίδευσης ενηλίκων στη Ελλάδα εμφανίστηκαν στα τέλη του 19 ου αιώνα χωρίς καμία θεσμική οργάνωση. Η ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ το 1981 αποτέλεσε την αφετηρία για την ανάπτυξη νέας δυναμικής στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων, σε συνδυασμό με τις πολιτικές ανακατατάξεις εκείνης της εποχής. Η εισροή κοινοτικών πόρων οδήγησε στην προσαρμογή και στην αύξηση των δραστηριοτήτων διαφόρων φορέων εκπαίδευσης ενηλίκων, ώστε να απορροφηθούν οι διαθέσιμες χρηματοδοτήσεις. Η εισροή αυτή των κοινοτικών κονδυλίων αύξησε το ενδιαφέρον διαφόρων κρατικών και μη φορέων στη διοργάνωση προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων. Με συνέπεια τα τελευταία χρόνια ΔΒΜ και η εκπαίδευση ενηλίκων να έχει αποτελέσει έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της εκπαίδευσης.

2. Η Αξία της Δια Βίου Μάθησης στους Ενήλικες Μετανάστες

Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη εκπαίδευση του γενικού πληθυσμού ενηλίκων. Παρά τις διεθνείς επιταγές της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου («Καθένας έχει δικαίωμα στην Εκπαίδευση» άρ.26 παρ. 1,2») δεν επιδείχθηκε το ανάλογο ενδιαφέρον και για τις ειδικές ομάδες του πληθυσμού. Η εκπαίδευση των ευάλωτων ή ευπαθών κοινωνικά ομάδων αποκτά στις σύγχρονες κοινωνίες ιδιαίτερη σημασία και αξία, λαμβάνοντας υπόψη κυρίως τα κρίσιμα ζητήματα του κοινωνικού αποκλεισμού, των διακρίσεων και του ρατσισμού.

Τον τελευταίο χρόνο όλες σχεδόν οι χώρες της Ευρώπης και η Ελλάδα πρωτίστως, έχουν μετατραπεί σε χώρες υποδοχής μεταναστών και προσφύγων. Ουσιώδεις συνιστώσες της πολιτισμικής στρατηγικής αποτελούν οι αρετές της ισότητας και της ελευθερίας, της ανεκτικότητας και του διαλόγου, των δημοκρατικών αρχών και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αδήριτη ανάγκη της εποχής μας αποτελεί η εφαρμογή ενός συστήματος εκπαίδευσης, αντιτιθέμενο στην ξενοφοβία, το οποίο έχει ως θεμελιώδεις αρχές την ελεύθερη έκφραση, τον πολιτισμικό πλουραλισμό, την ετερότητα και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στόχος του διαπολιτισμικού μοντέλου κατά τον Ζωγράφου (2003:78-79) είναι να αφυπνίσει και να καλλιεργήσει τη συνείδηση και τον αναστοχασμό για την κοινωνική πολυμορφία. Κατά τις Μπεζάτη & Θεοδοσοπούλου η διεργασία μάθησης σε μια διαπολιτισμική ομάδα δυσκολεύει από διάφορους παράγοντες. Γι' αυτό και πρέπει να εξομαλύνονται οι διαφορές μεταξύ των πολιτισμών και ταυτόχρονα να καταπολεμούνται συστηματικά τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις. Οι εκπαιδευτές και οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να βρίσκονται σε μια συνεχή διαδικασία αλληλεπίδρασης, που επιτυγχάνεται με την ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων, μέσω των οποίων αποκαλύπτονται παραστάσεις και αντιλήψεις.

Η διεθνής εμπειρία επισημαίνει ότι η βασική παράμετρος για την επιτυχία της κοινωνικής ενσωμάτωσης και την καταπολέμηση των προκαταλήψεων και των στερεοτυπικών μορφών συμπεριφοράς είναι η εκπαίδευση.

Η προαναφερθείσα εκπαιδευτική πρόκληση καλείται να αντιμετωπίζεται πάντοτε στο πλαίσιο της ευρύτερης κοινωνικής συνοχής, αφού τυχόν αποτυχία πλήρους ένταξης των μεταναστών στα προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας είναι πολύ πιθανόν να οδηγήσει σε αποτυχημένη κοινωνική ένταξη. Αντίθετα, με την επιτυχή φοίτηση των μεταναστών επιτυγχάνεται τόσο ο στόχος της ισότητας όσο και ο στόχος της αποδοτικότητας. Σε γενικές γραμμές η μετανάστευση μπορεί να προσφέρει πολύτιμα στοιχεία στα προγράμματα δια βίου μάθησης από πολιτισμική και εκπαιδευτική άποψη. Η συναναστροφή με ανθρώπους που έχουν άλλες απόψεις και προοπτικές μπορεί να είναι ιδιαίτερα επωφελής τόσο για τους εκπαιδευόμενους όσο και για τους διδάσκοντες. Οι διαπολιτισμικές δεξιότητες και ο διάλογος με σεβασμό με ανθρώπους που προέρχονται από διαφορετικό πολιτιστικό περιβάλλον είναι ικανότητα που πρέπει και μπορεί να καλλιεργηθεί.

Η κοινωνική αλλαγή λόγω της μετανάστευσης απαιτεί αλληλεγγύη, συνεργασία και εξάλειψη στερεοτύπων, εχθρικών παραστάσεων και ρατσιστικών φαινομένων (Πανταζής, 2003). Η εκπαίδευση ενηλίκων μπορεί μέσω πολλαπλών παιδαγωγικών μέτρων να συνεισφέρει, ώστε πολιτισμικοί, κοινωνικοί και πολιτικοί τρόποι σκέψης και ζωής των «γειτόνων», των «άλλων» να ανακαλύπτονται και έτσι να δημιουργείται μια στερεή βάση αλληλεγγύης, που θα συντελέσει στο ξεπέρασμα των εθνικοκρατικών συνόρων. Η αλληλεγγύη αυτή θα βασίζεται στην προθυμία να μαθαίνει ο ένας από τον άλλο. Με άλλα λόγια, το σχολείο στην κοινωνία της πληροφορίας και γνώσης του 21ου αιώνα χρειάζεται αρχές, οι οποίες θα το βοηθήσουν να ξεπεράσει τις διαχωριστικές γραμμές του 20ου αιώνα.

3. Τα Κίνητρα Συμμετοχής των Μεταναστών στα Προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Πριν προχωρήσουμε στα κίνητρα που ωθούν τους μετανάστες να συμμετάσχουν στα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων, θα θέλαμε να ορίσουμε την εν λόγω έννοια.

«Κίνητρο είναι οτιδήποτε κινεί, ωθεί ή παρασύρει σε δράση το άτομο. Τα κίνητρα μπορεί να ωθούν το άτομο ενεργώντας από μέσα ή να το έλκουν ενεργώντας από έξω». (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 1995, όπ. αναφ. στο Συγκολίτου, 1998).

«Η κινητήρια εγγενής δύναμη πηγάζει από τις ανθρώπινες ανάγκες και εκδηλώνεται με την αναζήτηση μεγάλης ποικιλίας αντικειμένων, διαφορετικών ως προς όλα τα στοιχεία τους, αλλά όμοιων ως προς τη λειτουργία τους. Τα αντικείμενα αυτά καλούνται κίνητρα» (Νασιάκου, 1982α). Κίνητρο είναι, συνεπώς, η συγκεκριμένη μορφή που λαμβάνει η κινητήρια δύναμη, μορφή που πηγάζει από διαδικασίες μάθησης και εμπειρίας και δεν είναι ίδια για κάθε άνθρωπο. «Κίνητρο είναι η μορφή που παίρνει ο βασικός προσανατολισμός της συμπεριφοράς. Η διαφορά ανάμεσα στην κινητήρια δύναμη και τα κίνητρα είναι ότι τα κίνητρα μαθαίνονται, ενώ ο δυναμισμός της συμπεριφοράς είναι εγγενής» (Νασιάκου, 1982).

Οι Morstain και Smart (Cross, 1981) περιγράφουν έξι βασικά κίνητρα που ωθούν τους ενήλικες να συμμετέχουν στη μαθησιακή διαδικασία.

Αυτά είναι:

- η ανάγκη μόρφωσης/ επιμόρφωσης
- η μάθηση με στόχο την κοινωνική προσφορά
- η αναβάθμιση των εργασιακών προσόντων
- οι κοινωνικές συναναστροφές,

- η απόδραση από την καθημερινότητα και την ανία και
- τέλος η φιλομάθεια

Οι εκπαιδευτικές ανάγκες των κοινωνικά ευπαθών ομάδων, προσδιορίζονται σύμφωνα με την Τσιμπουκλή από

- ατομικούς (βιώματα, προσωπικές εμπειρίες, υποχρεώσεις, προσδοκίες, προσωπικότητα)
- εκπαιδευτικούς (αποτυχία στο σχολείο, πρόωγη εγκατάλειψη, αρνητική στάση προς τη μάθηση)
- κοινωνικούς (συναναστροφές, εκτόνωση, δημιουργία κοινωνικών σχέσεων)
- εργασιακούς παράγοντες (προκαταλήψεις, θέσεις εργασίας, κοινωνική πολιτική, πόροι)

Στο πλαίσιο της μεταναστευτικής και κοινωνικής πολιτικής εντάσσονται τα διάφορα προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας, που απευθύνονται στις παραπάνω πληθυσμιακές ομάδες και προσφέρονται από διάφορους φορείς στην Ελλάδα. Πρώτο και βασικό στάδιο για τη δόμηση ενός προγράμματος εκπαίδευσης είναι η διερεύνηση των αναγκών της ομάδας-στόχου (Βεργίδης, 2003). Πιο συγκεκριμένα για ένα γλωσσικό πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας απαραίτητη είναι η ανίχνευση και η ανάλυση των γλωσσικών και επικοινωνιακών αναγκών των σπουδαστών.

Οι μετανάστες έρχονται αντιμέτωποι με πολλές δυσκολίες κατά την προσπάθεια προσαρμογής σε μια άλλη κοινωνία. Πολλοί επιστήμονες συγκλίνουν στην άποψη πως η γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής αποτελεί βασικό παράγοντα κοινωνικής και εργασιακής ένταξης στη ζωή του μετανάστη.

4. Κοινωνικός Τομέας

Η καθημερινή ανάγκη του μετανάστη να έρθει σε επαφή εξαιτίας των υποχρεώσεων που καθημερινά ανακύπτουν, να παρευρεθεί σε δημόσιους χώρους, όπως τα νοσοκομεία, τα σχολεία, οι δημόσιες κρατικές υπηρεσίες, τα καταστήματα, εκδηλώνουν πάλι την εμφάνιση της δυσκολίας του για επικοινωνία. Επιπλέον στους χώρους αυτούς συχνά προκύπτει η ανάγκη να αποτυπώσει κάτι σε το γραπτό λόγο. Η υποχρέωση να συμπληρώσει μια αίτηση, η να κάνει ανάγνωση κάποιων μικρών αγγελιών για εύρεση εργασίας ή σπιτιού προς ενοικίαση και ή η ανάγνωση κάποιων ενημερωτικών σημειωμάτων ή ακόμη η ανάγνωση των οδικών επιγραφών στην οδήγηση δυσκολεύουν τη καθημερινότητα του μετανάστη. Η «φραγμένη» επικοινωνία έχει μεγαλύτερες συναισθηματικές συνέπειες στην περίπτωση του τηλεφώνου, καθώς εκεί δεν χρησιμοποιούνται γλωσσικά σήματα, που θα βοηθούσαν στη καλύτερη συνεννόηση, όπως χειρονομίες

5. Εργασιακός Τομέας

Ο μετανάστης, με την έλευσή του στη χώρα υποδοχής επιδιώκει αρχικά να βρει κάποια εργασία με την οποία θα καλύψει τις πρώτες του βιοτικές ανάγκες. Στη περίπτωση που ο

μετανάστης επιτύχει την εύρεση εργασίας ανακλύπει το πρόβλημα της επικοινωνίας με τον εργοδότη και τους συναδέλφους του καθώς και με όσα άτομα χρειάζεται να συναναστραφεί μαζί τους με άμεσο επακόλουθο να αισθάνεται, πραγματικά, αποκλεισμένος στο χώρο εργασίας η γλωσσική αδυναμία του μετανάστη έχει ως επακόλουθο το χαμηλό αντιμισθιών. Οι μετανάστες που διέθεταν γλωσσική ικανότητα και είχαν γλωσσική ευχέρεια, είχαν πιο υψηλό μισθό από εκείνους που είχαν μόνο μερική γνώση της ελληνικής γλώσσας.

Καταλήγουμε επομένως ότι ο μετανάστης αποκλείεται γλωσσικά και οδηγείται σε εργασιακή σε κοινωνική περιθωριοποίηση. Βρίσκεται σε ένα καινούριο περιβάλλον και είναι αδύναμος να επικοινωνήσει με το γηγενή πληθυσμό στη καθημερινότητά του και με τους συναδέλφους του στην εργασία του, με την παράλληλη καθολική κυριαρχία της γλώσσας σε κάθε τομέα δραστηριοποίησής του, τον οδηγεί άμεσα στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Έτσι ο μετανάστης γίνεται τουλάχιστον, δίγλωσσος. Σύμφωνα με την κοινωνιογλωσσολογία, η εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής μπορεί να έχει ως επακόλουθο είτε τον παραγκωνισμό της μητρικής γλώσσας του μετανάστη (γλωσσική υποχώρηση), είτε όχι (γλωσσική διατήρηση) (Κωστούλα-Μακράκη, 2001).

Συνεπώς, το κατά πόσο μπορεί ο μετανάστης να επικοινωνεί στην ελληνική γλώσσα, τη γλώσσα της χώρας υποδοχής είναι ένας από τους σημαντικούς παράγοντες που καθορίζουν και επηρεάζουν την ένταξή του σε κάποια κοινωνική ομάδα, αλλά και, γενικότερα, στο κοινωνικό σύνολο.

6. Συμπεράσματα

Την παρούσα όμως χρονική περίοδο ζούμε το εξής οξύμωρο: ενώ το μεταναστευτικό-προσφυγικό είναι το πλέον μείζον φαινόμενο που βιώνει η ελληνική κοινωνία το τελευταίο εξάμηνο και όπως διαπιστώσαμε η Διά Βίου Μάθηση συμβάλλει καθοριστικά στην διευκόλυνση των μεταναστών προκειμένου να ενταχθούν πιο ομαλά στην ελληνική πραγματικότητα, πρέπει να επισημάνουμε ότι το επίσημο πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας ο «ΟΔΥΣΣΕΑΣ», το οποίο ενώ υλοποιούνταν σε όλη την ελληνική περιφέρεια με μεγάλη επιτυχία για περισσότερο από 10 χρόνια, έχει σταματήσει επίσημα από τον Νοέμβρη του 2015 και δεν υπάρχει καμία προοπτική να πραγματοποιηθεί ξανά.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αρχάκης, Α. & Μ. Κονδύλη. (2004). Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας, Αθήνα: Νήσος.
- Βεργίσης, Δ (1982). Η παρέμβαση των διεθνών οργανώσεων στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, στο Κέντρο Μεσογειακών Μελετών, Κριτική της εκπαιδευτικής πολιτικής (1974-1981), Αθήνα: Κέντρο Μεσογειακών Μελετών.
- Bourdieu, P. (1999). Κείμενα Κοινωνιολογίας. Αθήνα: Στάχυ.
- Γκότοβος, Α.(2002). Εκπαίδευση και ετερότητα, Αθήνα, Μεταίχμιο.

- Δαμανάκης Μ., (2001). Η Εκπαίδευση των Παλινοστώντων και Αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, Αθήνα.
- Κωστούλα., Ν-Μακράκη., (2001). Γλώσσα και κοινωνία: Βασικές έννοιες, Αθήνα: Μεταίχιο.
- Ρομπόλης , Σ., Δημουλάς, Κ., & Γαλατά, .Β.(1999). Η Δια Βίου Επαγγελματική Κατάρτιση στην Ελλάδα. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΕΥ.
- Σελλά. Ε., (2001), Διγλωσσία και κοινωνία, Αθήνα, Προσκήνιο.

Ξενόγλωσση

- Baker C. (1992). Attitudes and Language. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matter.
- Cavoulidis,J (2002). Migration in Southern Europe and the Case of Greece International Migration, 40,pp.
- Mattheoudakis., M & Alexiou.,T (2005) Early foreign language instruction in Greece: Socioeconomic factors and their effect on young learners' language development.
- Portes A., Rumbaut R.G. (2006) Immigrant America: A portrait. 3rd ed. Berkeley: University of California Press.
- Ruhs., M & Anderson., (2009) B. Semi-compliance and illegality in migrant labour markets: an analysis of migrants, employers and the state in the UK, Article first published online: 8 OCT 2009 DOI: 10.1002/psp.588.